

МИЛОШ МАРИЋ – МИТ ИЛИ СТВАРНОСТ
Проф. др Радмила Гудовић, Доц. др Биљана Срдић
Завод за Анатомију, Медицински факултет Нови Сад

Сажетак

Милош Марић је рођен у Руми 1855. године. Основну школу је завршио у Загребу, а гимназију 1902. године у Новом Саду. Медицину је уписао у Коложвару (Клужу) где је и дипломирао 1907. године. После завршених студија запослио се у психијатријској болници у Коложвару где је радио до 1910. године, а затим прелази у Завод за хистологију код др Иштвана Апатија. У току свог боравка у Клужу, Марић је активно учествовао у покрету препорода. Као мађарски држављанин позван је на одслужење војног рока, који је обавио у војној болници у Будимпешти. По избијању Првог светског рата са својим батаљоном послат је прво на јужни, српски, а затим на северни, руски фронт. Приликом повлачења аустроугарске војске пао је у руско заробљеништво, те је као ратни заробљеник послат у Москву. У Москви поново почиње да ради као асистент у Заводу за хистологију Московског државног универзитета, а истовремено и као лекар у Лефортповској војној болници. Године 1917. прелази у Дњепропетровск где ради са Карповим у Заводу за хистологију. По одласку Карпова у пензију бива изабран за шефа Завода. У Дњепропетровску остаје све до 1930. године када прелази у Саратов, где на конкурс бива изабран за шефа Завода за хистологију. На предлог Народног комесаријата за народно здравље СССР, 1935. године Милошу Марићу, на основу његовог научноистраживачког рада, додељена је професура и докторат из медицинских наука, без одбране. По преласку у Саратов активно је радио на оснивању Одељења за студије на немачком језику, чији је декан био наредне четири године. Истовремено је био шеф Катедре за општу биологију и хистологију Ветеринарског факултета у Саратову. У току свог научноистраживачког рада бавио се проблемима митозе и амитозе и њиховим међусобним односом. Истовремено је радио на освајању методологије за проучавање нервног система, али је почетак великог отаџбинског рата прекинуо ова истраживања, тако да су резултати објављени тек после рата. Поменути резултати били су основа за израду неколико докторских теза. У току свог рада у Саратову, основао је награду у висини

од 200 рубаља, која се из наградног фонда додељивала студентима који су са одличним успехом положили хистологију. Његови савременици га описују као даровитог, тихог, радног и веома образованог човека. Поред матерњег језика, говорио је мађарски, немачки, француски, енглески и руски. У Клузу је био ожењен Мартом, веома богатом девојком. Тај брак је био без деце. У тадашњем Совјетском савезу био је ожењен Маријом Васиљевном Карповом. И овај брак није имао наследника. Сахрањен је у Саратову 1944. године. Из непознатих разлога никада се није вратио у Југославију. Дело Милоша Марића за нас је још увек прекривено велом тајне. Да бисмо га расветлили обратили смо се Катедрама за хистологију у Дњепропетровску и Саратову и сада очекујемо њихов одговор.

Кључне речи: Историја медицине; Хистологија; Милош Марић

Увод

Захваљујући историјским догађајима који су кроз векове пратили живот људи на подручју данашње Србије, бројни наши људи су се изгубили у простору, као и сећање на њих. Један од њих био је и Милош Марић, млађи брат Милеве Ајнштајн, рођене Марић. У потрази за коренима Милеве Марић у Нови Сад је дошао Олег Акимов, физичар са државног Института за космичка истраживања у Москви, који је у разговорима о Милеви Марић Ајнштајн напоменуо да је у тадашњем СССР живео и радио њен брат Милош Марић и да је био веома цењен. Сећање на њега и у његовом родном граду је веома скромно, а дуги низ година ни његова најближа породица није ништа знала о њему, те је Милева желела да Милошева супруга Марта поведе поступак којим би се Милош прогласио мртвим, или несталим⁽¹⁾.

Детињство Милоша Марића

Преци Милоша Марића доселили су се у Војводину за време Велике сеобе српског живља 1690. године из пограничних предела Србије, Херцеговине и Црне Горе. Милошев отац Милош Марић рођен је у Каћу 20. децембра 1846. године, а мајка Марија, рођена Ружић, у Тителу 17. јуна 1864. године. Отац Милошев, син земљопоседника, завршио је подофицирску школу и једно време је радио у војној служби, а затим као писар-службеник у бројним местима у јужном делу Аустроугарске. У току његовог службовања у Руми родило се мушко дете, које је названо Милош – према старом српском обичају да, уколико се дешавало да мушка деца умиру по рођењу, дете добије име по оцу. Милош Марић млађи рођен је 20. априла 1885. године, а крштен 5. маја исте године у цркви Вазнесења Господњег, као најмлађе дете Милоша, судског писара, и Марије Марић, рођене Ружић⁽²⁾.

Прве дане свог живота провео је у Руми. Због потребе службе његовог оца породица прелази у Загреб, где Милош завршава основну школу и, највероватније, први разред гимназије. После пресељења породице у Нови Сад, Милош Марић наставља школовање у Новосадској источноправославној српској гимназији и ту завршава други, трећи, четврти, пети, шести, седми и осми разред гимназије. Испит зрелости полаже 25-28. јуна 1902. године и бива проглашен зрелим са врло добрим успехом. Према речима његових другова из гимназије био је миран тих, лепо васпитан, изузетан математичар и добар ђак^(3,4). У току свог образовања у Новом Саду, захваљујући његовом оцу Милошу Марићу старијем и професорима Српске гимназије, Милош млађи је добио васпитање у напредном националном духу.

Студије медицине

После завршене гимназије одлази у Клуџ и 1902. године започиње студије медицине на Универзитету у Клуџу. У то време студије медицине су трајале десет семестара. Прва четири семестра Милош завршава у Клуџу. Према подацима који су наведени у монографији Медицинског факултета у Клуџу, Милош Марић је похађао пети и шести семестар у Цириху, иако према подацима који су изнети у књизи Ђорђа Крстића он никада није био уписан ни на једном факултету у Швајцарској. На основу података изнетих у раду Крстића^(1,3), Марић је у току школске 1904/1905. године боравио у Паризу и Цириху. По завршеном шестом семестру, враћа се у Клуџ и завршава преостала четири семестра. Медицину је завршио 1907. године, а докторску дисертацију је одбранио 26. септембра 1908. године на Медицинском факултету у Клуџу⁽⁵⁾. Поред српског језика говорио је француски, енглески, немачки и мађарски језик.

Почеци академског рада

После завршеног факултета Милош Марић добија посао лекара на психијатријској клиници у Клуџу. После три године, Марић напушта овај посао и започиње да ради као асистент на Катедри за хистологију Медицинског факултета у Клуџу код професора Иштвана Апатија. Као поданик Аустроугарске монархије Марић одлази као волонтер у војну болницу у Будимпешту, служи војни рок и стиче звање батаљонског лекара⁽⁵⁾. У поменутих радовима Крстића, а на основу изјаве Милошеве рођаке, војни рок је служио у Новом Саду и као „солдат“ се добро одморио и дружио са својим породицом.

За време боравка у Клуџу Милош Марић се оженио 1913. године извесном Мартом, веома богатом девојком из Клуџа, чија је породица „имала

капитала“ и у Француској. У овом браку Марић није имао деце. Све до избијања првог светског рата Милош Марић је радио у Клужу.

Почетком првог светског рата, у својству батаљонског лекара, Марић бива прво послат на јужни српски фронт, а затим на северни руски фронт где, као заробљеник, бива пребачен у Москву. Према подацима изнетим у Крстићевој књизи он се предао руској војсци, и тада им одао положај и стање у аустроугарској војсци. После испитивања, као пребег бива послат у Москву. У Москви, цене његово знање језика, а и заклетву коју је дао при завршетку студија, те га примају у медицинско братство. Као ратни заробљеник ради у својству асистента на Катедри за хистологију Московског државног Универзитета. Током 1915–1916. године, поред рада на Катедри за хистологију, ради и као лекар у Лефортповској војној болници. Године 1917. Марић заједно са професором Владимиром Порфиријевичем Карповим одлази у Дњепропетровск и запошљава се на Катедри за хистологију новооснованог Медицинског факултета, у својству предавача-доцента. После повратка професора Владимира Порфиријевича Карпова у Москву, Милош Марић бива изабран за шефа катедре 1928. године и на том месту остаје све до 1930. године⁽⁶⁾.

Рад у Саратову

Катедра за хистологију Медицинског универзитета у Саратову 1930. године расписује конкурс за шефа. Марић подноси своју докумантацију и бива изабран за шефа Катедре за хистологију. На основу његовог научно-истраживачког рада и доприноса науци, Указом Народног комесаријата за народно здравље СССР, 1935. године Милошу Марићу је додељена професура и докторат из медицинских наука, без одбране^(7,8).

У току свог рада у Саратову, Милош Марић 1932. године веома активно учествује у организовању Одсека за студије на немачком језику. По отварању овог Одсека, због одличног познавања немачког језика, Милош Марић је био изабран за декана овог одсека на период од четири, или, по некима, на пет година. После неколико година рада, из политичких разлога, 1937. године Одсек је престао са радом. Због својих научних квалитета, а и познавања страних језика, Марић је истовремено био и шеф Катедре за општу биологију и шеф Катедре за методологију и хистологију Ветеринарског факултета у Саратову. У току своје научне каријере бавио се проблемима дељења ћелија, то јест проблемима митозе и амитозе, који су били основа за израду неколицине кандидатских и докторских дисертација. Поред научног рада Милош Марић се бавио и педагошким радом и организационим пословима. Тако је на његов предлог основан фонд који је сваком студенту који је положио хистологију са одличним успехом додељена награда у износу од 200 рубаља^(3,8).

У Саратову, тихи, повучени Милош се оженио Маријом Васиљевном Карповом. Претпоставља се да су становали у Лењиновој улици број 54

(данашња Московска улица). Зграда у којој су живели срушена је 1990. године. И овај брак није крунисан децом.

Други светски рат мења у потуности његов живот, јер се већина лекара па и он, према неким изворима придружују Црвеној армији. Други извор наводи да Марић остаје у Саратову где наставља веома напорно да ради на обуци лекара, држи предавања, ради у болници. Све тешкоће које носи један рат још више нарушавају здравље човека који болује од мијастеније гравис, и он, наводно, умире крајем 1944. године. Сахрањен је у заједничкој гробници на Воскресењском гробљу. Ово гробље је затворено 1970. године. Судбина његове жене и њихових евентуалних сродника није позната⁽⁹⁾.

Још из студентских дана био је веома близак пријатељ са Белом Куном и активно је учествовао у његовом покрету⁽⁹⁾.

Из неког, нама непознатог разлога, Милош Марић се никада није вратио у Југославију. Из извора, који су били ближи његовој породици, сазнајемо да је веома мало био и у писаној вези са њима. Да ли су то били политички разлози, чињеница да је у СССР засновао другу породицу, или нешто треће, за сада је непознато. Такође је несхватљиво да је један, тако цењен и веома образован човек после природне смрти сахрањен у масовну гробницу и да се губи сваки даљи траг о њему и његовој породици.

Покушај да ступимо у контакт са људима и институцијама који би нам могли пружити детаљнију слику о његовом раду у Москви, Дњепропетровску и Саратову, за сада нису уродили плодом.

Литература

1. Крстић УЂ. Проф. др Милош Марић, млађи брат Милеве Ајнштајн, хистолог. У Крстић УЂ: Милева и Алберт Ајнштајн љубав и заједнички научни рад. Матица српска 2005:226-39.
2. Историјски архив „Срем“, број 03-1/448. Копија преписа оригинала црквеног протокола цркве Вазнесења Господњег из Руме 1860-1885. године.
3. Крстић УЂ. Др Милош Марић, хистолог и брат Милеве Ајнштајн. Свеске Матице српске бр. 37, Серија природних наука, св 11, с.106-120, Нови Сад, 2001.
4. Архив гимназије „Јован Јовановић Змај“ из Новог Сада.
5. Karady V, Lucian N. The University of Kolozsvár/Cluj and the Students of the Medical Faculty (1872-1918). Central European University & Ethnocultural Diversity Resource center. Budapest/Cluj 2004.
6. Архипенко ВИ, Беленко ПИ. Кафедра гистологије и ембриологије. У: 50 лет Днепропетровского медицинского института. Киев 1967;57-63.

7. Богомолова НВ, Бигельдина. Лабиринты жизни 115 летию со дня рождения профессора Милоша Милошевича Марича. Российские морфологические ведомости 2000; 3-4.
8. Разумовски ВИ. Саратовский государственный Кафедра гистологии Саратовского государственного медицинского университета Доступно на URL: <http://www.sgmru.ru/info/str/depts/histology>.
9. Акимов ОЕ. Феномен Эйнштейна Жизнь Милоша Марича, брата Милевы, в СССР. Доступно на URL: <http://sceptic-ratio.narod.ru/fi/fenomen-10.htm>.